

פרנואידי, לא ישן כמה ימים, אינו אוכל, מחשבותיו שוטפות. ייחודיות התיאור נעוצה ברב-רובדיות של המשמעויות האפשריות. ברור שהוא במצב סוער, אבל, בריבון, קיימת שאלה פתוחה האם הוא קולט נכון את המציאות: זו שאלה בתוכו, שהוא מציג לעצמו, ושאלה מקבילה אצל הקורא. סוגיה מקבילה שהטקסט מעלה היא מהי 'המציאות', והאם היא ישות אחידה, ברורה, מוסכמת. כבר בתיאור ראשוני זה הטקסט מניח בפנינו אפשרות של ריבוי קולות, ריבוי אפשרויות, ריבוי משמעויות בריבוי, גם אם סותרות ובלתי אפשריות, בין אנשים ובתוך העולם הפנימי האישי.

בשלב מוקדם הטקסט מסמן שהמערכת הפסיכיאטרית והאוטוריטת הפסיכואנליטיות לעתים אינן מצליחות להבחין במורכבויות דיאלקטיות אלו: הטקסט מציע שהן לכודות בתפיסה בינארית של בריא-חולה, מציאות-פנטזיה, ובהמשך מטפל-מטופל, כמייצגים ומממשים קטבים אלה באופן מבני ובלתי גמיש. האפשרות (או אי-האפשרות) של ריבוי נקודות מבט להתבוננות על המציאות (החיצונית והפנימית) מתגלגלת בהמשך הספר לסיטואציה הטיפולית עצמה, והופכת להיות אחת מהסוגיות המרכזיות ברומן.

הנה קטע קצרצר משיחה בין נבו למנחה שלו למתמטיקה, המדגים את המעודנות בה הטקסט מתייחס לסוגיה: המנחה אומר לנבו, בנוגע להוכחה שמצא: "אם אתה צודק, זו ממש פריצת דרך בקנה מידה עולמי",

ונבו עונה: "אם אני צודק? מה, אתה לא מאמין לי?" (עמ' 8). ניתן להרגיש את ההליכה העמומה על הגבול הדק, גם בחוויות של נבו – דמות מהרומן, וגם בחווית קריאת הטקסט – שלנו הקוראים, בין פרנויה לבין רגישות רבה מאוד, אפילו לאופן הביטוי המילולי. ניתן לחוש גם את הקושי של המנחה, המייצג את הסביבה החיצונית, ה'אובייקטיבית', לאשר לנבו ולעצמו את הביקורתיות והחשדנות (האפשרויות) שלו עצמו, מה שרק מלבה את החשדנות של נבו. וכך, באופן מתוחכם, הטקסט אומר לנו שבני אדם אינם שונים בתכנים המעסיקים אותם, אלא בעוצמות החוויה והרגישות לתכנים המשותפים לכולנו.

כיוון מחשבה זה מהדהד את פרויד, בנוגע למשותף בין בני האדם, הניירוטיים והחולים. משהו מהחוויה המטורפת (האנושית?) עובר בקריאת הטקסט: תחושת סחרחורת, ריבוי משמעויות, אובדן משמעויות, תגובות חזקות. זה מרתק במיוחד כי שפת הטקסט הגלויה היא פשוטה יחסית, שפת יום-יום, לעתים סטראטיפית אפילו, אבל המסרים חבויים בין מה שנאמר ומה שלא נאמר. גם הטקסט (כמו נבו, כמו נועה, כמו כולנו) מתקשה לעתים לארגן את המחשבות, למסור את המסרים באופן ברור. גם הטקסט זקוק להקשבה (של אחר) כדי שיוכל לממש את הפוטנציאל שקיים בו מלכתחילה.

בלב הספר מתואר הקשר הטיפולי בין נועה לנבו. נועה מתחילה כפסיכולוגית מתמחה, חסרת ניסיון וחסרת ביטחון,

הספר "טָרוֹף" של רונית גולדברגר הוא רומן המתאר במילים פשוטות וחזקות מערכת יחסים טיפולית בין נועה, מתמחה בפסיכולוגיה קלינית בבי"ח פסיכיאטרי, לנבו, מטופל המאושפז בו. הספר נע על ציר המפגש (ואי-המפגש) בין אמת סובייקטיבית ואמת אובייקטיבית, וכיצד המטפלת מתמודדת עם סוגיה זו. במהלך הספר עולה גם האתגר והקושי שבהקשבה למטופלים. אתגר ההקשבה הטיפולית למטופלים אף משתחזר בקריאת הספר, והקוראים זקוקים בקריאתו לעבודה ועיבוד פנימיים, סבלנות ונקיטת עמדה לא ביקורתית כדי להקשיב ליופי ולדקויות שהטקסט מציע.

הסיפור עוסק בשנה הראשונה של מתמחה בפסיכולוגיה קלינית במחלקת גברים סגורה בבי"ח פסיכיאטרי. במרכז הרומן תהליך ההתפתחות המקביל של שתי דמויות והקשר הטיפולי ביניהן: נועה, המתמחה, ונבו, מתימטיקאי צעיר ומבריק המאושפז במצב קשה במחלקה סגורה בשל התפרצות פסיכוטית פרנואידית קשה.

הספר נע בשלושה מסלולים נפרדים וקשורים:

1. תהליך ההתפתחות האישי/מקצועי של נועה, הפורש בפנינו מראה קשה על תהליכי ההכשרה של פסיכולוגים קליניים (ברומן? בארץ? בכלל?).

2. עולמו הפנימי של נבו, בחור רגיש וסובל מאוד, המאושפז בכפייה. בספר תיאור מרגש וחי של עולמו הפנימי של נבו בשעותו במחלקה, וגם בתגובה לאישפוזו. בציר זה כלול גם תהליך הריפוי וההחלמה שלו.

3. הציר המרכזי של הספר – הקשר הטיפולי בין נועה לנבו. במקביל לתמות אלו הספר עוסק בסדרת נושאים חשובים, לעתים ברמה כמעט תיעודית – תיאור מציאותי, 'מבפנים', של אופני ההתנהלות והטיפול במחלקה פסיכיאטרית סגורה: עומס על הצוות, קשירות של מטופלים, תהליך אישפוז כפוי במחלקה, הווי החיים המקביל של הצוות ושל מאושפזים במחלקה, שנאת נשים ואיום עליהן במחלקת גברים סגורה, גילויי מיניות ותוקפנות במחלקה ואף מול מטפלים.

הרומן מתחיל בתיאור של נבו, מאסטרנט במתימטיקה, המודיע לפרופסור שלו, ראש המחלקה למתימטיקה, שהוא פתר את השערת רימן-זליקובסקי (אחת השערות המתמטיות הבלתי-פתורות הבולטות למעלה מ-150 שנים). סימני השאלה למצבו הנפשי של נבו מורגשים: הוא עצבני, מתוח, ספק

1 תל אביב.

refo35@gmail.com

בתחילה הסיפורים של נבו ושל נועה מסופרים לסירוגין, כך שבכל פרק שומעים את הקול הייחודי של כל אחד מהם. פוגשים את נבו כדמות מעניינת ומקורית הרבה יותר מנועה, הנשמעת בתחילה דהויה וחסרת עמוד שידרה, בעיקר מנותקת ושבלונית במחשבותיה. זוהי אקספוזיציה המטרימה את השתלבות הסיפורים שלהם.

יש בספר תיאורים פיוטיים של עולמו הפנימי של נבו – יפהפיים, קשים, נוגעים (המזכירים בעוצמתם ובמגעם את שירי גבריאל בלחסן על חוויות האשפוז ועולמו הפנימי). ולעומתם תיאור עולמה הפנימי של נועה הרבה יותר מוגבל, מצומצם, והיא מצטיירת בתחילה כמתמחה חששנית וחסרת ביטחון. גם כאן, בהנגדה, הטקסט מספר לנו בלי מילים, אם נסכים להקשיב, על מצבם הפנימי של נבו ושל נועה. ייתכן גם שהצמצום של נועה כרוך בניסונה להיות 'פסיכולוגית מקצועית'.

הנה קטע המתאר את עולמו של נבו:

"בית החולים בלע אותי אל קירבו.

פירק, עיכל ופלט את השאריות.

הם לקחו את הטלפון.

הם לקחו את הארנק.

הם לקחו את הבגדים.

הם תלשו מידי את העבודה.

הם לקחו את המוח ויצקו עליו דבק.

הגלגלים מסתובבים לאט, בחריקה,

נאנקים תחת משקל התרופות,

מנסים לברוח מהאפשרות המזמינה של עצירה מוחלטת" (עמ' 30).

הכתיבה יפהפיה, קונקרטי ופיוטית בה־בעת, ונראה שהמחברת מצליחה לייצג דמות מלאה יותר כשהיא מתארת דמות שאינה אשת מקצוע. ואולי קשה יותר לייצג אשת מקצוע? בתחילת הקריאה אפיון הדמויות (בעיקר אנשי המקצוע) פלקטי וסטריאוטיפי, הן מאופיינות באופן משתנה ולעיתים סותר, וכך גם הטקסטים שבפניהן. כך, למשל, מחשבותיה של נועה בכניסתה הראשונה לבית החולים: "הלב שלה דפק בחוזקה. פעם ראשונה בבית משוגעים. איזה פחד. מה יהיה אם לא יתנו לה לצאת?" (עמ' 15). באופן מקביל מתוארת דמות המדריכה האישית של נועה, פסיכואנליטיקאית וותיקה, כנוקשה ומאוד מניפולטיבית, כך שיש תחושה של טקסט דידקטי, פחות נוגע ומעוז. ועם זאת, בהמשך הקריאה ניתן להרגיש גם ברובד ציני, מהלך פואטי מתוחכם המשתמש בתיאור פשטני לייצוג מציאות פשטנית של הפרקטיקה, החשיבה וההדרכה של פסיכולוגים קליניים (ואולי גם של מטפלים נוספים). הטקסט בנוי כך שיתאר באופן די מדויק אמירות והלכי רוח של פסיכולוגים, כך שהקלישאה הספרותית מייצגת למעשה מציאות מצומצמת וחזרתית, קלישאתית.

במובן זה הטקסט מייצר מהלך חתרני ומעניין, ספרותי ואתי/רגשי. אנו רגילים לטקסט שמייצג אמת אחרת, נסותרת (סב־טקסט), ואילו הבחירה של טקסט זה בקלישאות

המלוּנה במדריכה אישית נוקשה וביקורתית, פסיכואנליטיקאית (מודגש בספר), המצפה לצייתנות ולמידה מהידע והניסיון שלה־עצמה (המדריכה), ולא מהניסיון המצטבר של המודרכת. במהלך השנה נועה לומדת להקשיב לנבו ואף לעצמה, תהליכים הכרוכים אחד בשני, ומאפשרת לעצמה להתקרב, לטעות, לנסות. נבו מגיב ברגישות ובעוצמה לניסיונות ההתקרבות של נועה ונפתח אליה, עם הרבה חשש וחרדה, אך גם עם תקווה. נועה אינה מצליחה ללמוד מהמדריכה ואף חווה עצמה כמי שלא תצליח להיות 'פסיכולוגית טובה'. כמעט כנגד רצונה ונגד 'מחשבותיה', היא למעשה פועלת בניגוד להדרכה שהיא מקבלת, ואט אט היא מחפשת כיוונים אחרים, עם תחושות אשמה, חרדה, הרבה ייסורים וספק לגבי הערך העצמי. היא מנסה להקשיב לנבו, לגעת בו, לאפשר לו לגעת בה, ולנסות ליצור עמו קשר. היא בפירוש נלחמת עליו ועליהם. המדריכה שלה מכנה זאת, באופן ביקורתי, "פנטזיה הצלה". גם כאן הטקסט מעודן, ומניח לנו לחוש כיצד מונח תיאורי היכול לכלול היבטים שונים, יכול להפוך ביקורתי ולצמצם את המרחב.

בקשר עם נבו נועה פועלת די בנועזות. היא תוהה על הצורך בקשירות שלו במחלקה בידי הצוות, נוגעת בידי, וכד'. אלו דוגמאות לפער הקיים בטקסט בין חוסר הביטחון המקצועי והאישי הגלוי של נועה לבין מעשיה, שהם יחסית רדיקליים ונועזים, לפחות למתמחה בתחילת דרכה. הטקסט אינו דן בפער זה, וגם הדמות אינה עסוקה בו. היא כמו מתגלגלת עם האתגרים והחששות שהיא נתקלת בהם. גם במובן זה הטקסט משאיר לנו מרחבים פתוחים, לא מדוברים, ואולי אף לא נחווים (של הדמויות) ומאפשר לנו הקשבה חיה, כמו שואל – האם תסכימו להיות 'ראי ח' עבור הדמויות, עבורי, באופן מקביל לשאלות עמן מתמודדים נועה ונבו בספר.

סוגיה מרכזית נוספת, המשותפת למטופלים רבים (וגם למטפלים, ברובד סמוי) היא: עד כמה המטפלת באמת איתי, איכפת לה ממני, עד כמה אני חלק מחייה, ומולם – עד כמה היחסים ציניים עבורה, מוגבלים, חלקיים. נבו עסוק מאוד בסוגיה זאת. הוא דורש לדעת שנועה באמת איכפתית ומסורה לו ולקשר ביניהם. נועה עסוקה בדיוק בשאלה זו, ולעיתים כלואה במשאלותיה ובציפיותיה להיות 'פסיכולוגית מקצועית'. היא לומדת להאמין בעצמה ובקשר ביניהם, בחשיבות קשר זה עבורה, בלי שהדבר יערער את מסגרת היחסים ביניהם. הספר מתאר באופן עדין וסבלני את התהליך המשותף שעוברים נועה ונבו. במובן זה הטקסט הוא אולי המדריך החסר לנועה. העיקר הוא לא לאן יגיעו, אלא הדרך. כל אחד מהם מתייסר, מתלבט – כמה לאפשר לעצמו להיגע ולנוגע. נבו חושש מהאפשרות שמגעו יהיה הרסני לו או לאחר. ונועה עסוקה בשאלות: האם אני מקצועית? האם מה שאני חושבת ומרגישה הוא בעל ערך?

עמדה זו מתבטאת באופן בולט בהצעת גבו ובנכונות נועה לשחק בהחלפת תפקידים. פגישה אחת הוא מלמד אותה מתימטיקה, ופגישה אחת היא מטפלת בו, לסירוגין. נועה מאפשרת לגבו ללמד אותה על תחושותיו כמטופל, על תלות, על אידיעה, ואולי גם להכיר ביכולותיו. בעיקר יש כאן נכונות לתנועה מצד שניהם. תנועה שהיתה נבלמת לו נועה היתה מתעקשת לא לזוז מתפקיד המטפלת. וזה עוד פרדוקס – היא נשארה מטפלת כי הסכימה לשחק ולא להיות רק בתפקיד המטפלת.

הטקסט כמו אומר: בפועל התפקידים יכולים להתחלף, ובכל מקרה גם כשמגלמים תפקיד מסוים, בתוכנו אנו גם בתפקיד האחר (מייצגים ברגע מסוים קוטב ספציפי בהזדהויות, ובו-בזמן כל קשת ההזדהויות קיימת ואופציונלית). אין טעם להיצמד לתפקידים בנוקשות, כי ממילא התפקיד המרכזי הוא בהחזקת הסיטואציה עצמה. המדריכה שלה אינה יודעת זאת: היא מייצגת היצמדות לקוטב מסוים של התפקיד (אמונה בידיעה מה נכון באופן מתמשך ומה נכון מקצועית) ועיוורון לכך שזה משחק. המדריכה באמת מאמינה שזו המציאות כולה. במובנים אלה הספר מהדהד מסרים דומים לאלה של "אנטי אדיפוס" של דלו וגואטרי (1), שבו הם מתארים את הפערים בין ההתייחסויות הפרשניות של פרויד לדבריהם של המטופלים כפי שפרויד ציטט. הם טוענים, למשל, שפרויד חווה ומבין את חומרי המטופלים באופן נוקשה סביב הדרמה האדיפלית (סטרואטוריה של שלישייה), תוך התעלמות מרבדים נוספים בדברי המטופלים, כמו גם מתעלם מעצם ריבוי הקולות שבדברי כל מטופל, וכך מרחב ההבנה מצטמצם.

בספר "טרוף" רואים ניסיון למהלך דומה. העמדה הפסיכואנליטית בספר (שמבוססת קודם על-ידי המדריכה, וגם גורמים טיפוליים נוספים) מיוצגת על-ידי מהלכים סטרואטורליים, אוניברסליים, האמורים לקבוע מה נכון ומה לא, מה מתאים טיפולית ומה לא. נועה וגבו, לעומת זאת, מצליחים להרשות לעצמם, עם הרבה היסוסים והתחבטויות, להתנסות ולהיות ריבוי קולות, ריבוי הקשבות, לאפשר סתירות, עודפויות ופערים. גם ה'ריקוד' הטיפולי החד-פעמי שלהם, הבלתי ניתן ללמידה מראש, שונה מעמדת המדריכה, המייצגת סמכותיות והובלת הטיפול בידי המטפלת (ובעקיפין – המדריכה). גם במובן זה הטקסט מייצג נכונות להקשבה לריבוי קולות. למשל, תנועה בין כתיבה שלבנית לכתיבה עמוקה, מפתיעה, ובכך מציע לנו להקשיב ללא ביקורת וסטרואטורות מקדימות. במובנים חשובים אלה הטקסט הוא פסיכואנליטי לעילא, למרות סגנונו הלא-תיאורטי.

הספר מתאר באופן נרחב את המערכות הרפואיות והטיפוליות ותהליך הכשרת הפסיכולוגים, ומצביע על נקודות עיוורות רבות. למשל, באינטייק של גבו – הרופא שואל אותו מתי התקלה לאחרונה וגבו עונה לו שזה לא עניינו והוא, גבו, לא שואל אותו מתי השתין לאחרונה. למעשה, המראיין כלל

מאפשרת להבין שלעתים אין סב-טקסט, שזוהי המציאות עצמה, ולא ייצוגיה (או, לפחות, שיש להתייחס למציאות עצמה, הקונקרטי, טרם פנייה למשמעויות נוספות). בחירה טקסטואלית/אמנותית זו אולי מייצגת גם עמדה דיאלקטית, המתכתבת עם הסב-טקסט הטיפולי/פסיכואנליטי, שאותו מייצגת המדריכה הפסיכואנליטית. היא המחזיקה מבחינתה את הידע לגבי המטופל, המודרכת, ואופן העבודה הפסיכואנליטי הנכון והמקצועי. היא היודעת מהי האמת האובייקטיבית ומהי האמת הסובייקטיבית, וכיצד יש לגשר ביניהן. הטקסט אינו מוכן ליפול למלכודת הייצוג והפרשנות הספרותית/פסיכואנליטית, אלא מדבר אלינו 'בגובה העיניים'. סוגיות אלו נידונות במפורש גם ברובד התוכני (בהדרכה, ובאופן מקביל – בטיפול), סביב הסוגיה הבסיסית של מהי המשמעות של קשר (טיפולי/הדרכת).

הטקסט עוסק בצורה סמויה בנושא play therapy, לא במובן של טכניקה בטיפול בילדים, אלא כאפשרות (ויניקוטיאנית) להרחבת ממשות ומשמעויות ביחסים טיפוליים. למעשה, גם נבו וגם נועה יודעים (ולא יודעים) שזה משחק (רציני ואמיתי), ולכל אחד מהם יש תפקידים במשחק. היא בתפקיד הבריאה, הנורמטיבית, המטפלת, והוא בתפקיד חולה הנפש. הם בתוך פרדוקס שהוא במהות המשחק והקיום האנושי: הם יוכלו לשחק רק אם ישכחו שזה משחק, ואם ישכחו שזה משחק הם לא יוכלו לשחק.

לכל אחד מהתפקידים יש פונקציות. פונקציות המטפלת היא, בעיקר, להחזיק את המרחב הטיפולי בתוכה (גם בתנאים קשים, כמו שמתוארים בספר), ושל המטופל – אך ורק להסכים להיות ב'תפקיד' המטופל. במקרה ספציפי זה למשחק יש תפאורה מרשימה: בית-חולים, היררכיה, אישפוז כפוי. לתפאורה יש תפקיד, אבל גם חשוב ששניהם יהיו מסוגלים לעתים לא להתייחס אליה. זה מקביל להבחנה בין setting חיצוני ל-setting פנימי (המסגרת המשמעותית של הטיפול). כל עוד הם יודעים שהם משחקים, לתפקידים אלה יכול להיות ערך רב, והמשחק יכול להיות פורה, דינמי ומעשיר לשניהם. אם הם שוכחים שזה משחק, כמו המדריכה, למשל, אז זה נורא, כי אז זה שיגעון, המחופש מבלי דעת לנורמה, לרצינות, לידע נרכש, לתפקידים.

לעתים המטופל שוכח או אינו מצליח להחזיק שזה משחק, ואז חשוב עוד יותר שהמטפלת תזכור ותחזיק בתוכה שזה משחק. נועה מבינה במהלך הסיפור מה משמעות 'play therapy', ובעצם מהי משמעות משחק בטיפול, בחיים, וגם משחק של משמעויות בתוכה. למרות כל מה שאומרים לה – שזה אינו משחק, שזו מציאות – היא מצליחה להבין שלמרות שזו מציאות קיצונית (של אישפוז, של מצבים קטטוניים ופסיכויטיים, של סכנה אובדנית), זה גם משחק של משמעויות דינמיות, ושליכולתה להחזיק ולהאמין בכך יש ערך גם במצבים קיצוניים, ואולי במיוחד בהם.

בזווית מעט אחרת זהו גם ספר לימוד על פסיכותרפיה דינמית (ועל תהליכי הדרכה), שניתן לקרוא לו בערך כך: 'להקשיב למחשבותיה של מודרכת'. מחשבות אלו מזכירות לעתים את ספריו של קייסמנט בסידרה "ללמוד מן המטופל". במושגי קייסמנט, הטקסט מעודד את המטפלת לפתח 'הדרכה פנימית', תוך הקשבה לתגובות המטופל אליה (הדרכה מן המטופל למטפל).

הספר מדבר על הקושי והאתגר שיש באפשרות להקשיב, מול הקשיים שיש בהקשבה: ציפיות, קלישאות, הצורך לטפל ולעזור, הרצון להיות מטפל 'מקצועי', משמעותי, עוזר. הספר טוען שהקשבה אינה יכולה להיות רק תהליך מקצועי (אם כי ניתן להיעזר בהכשרה ובהמשגה), אלא חייבת להיות מלווה במאמץ אקטיבי ופסיבי בו־זמנית ללכת בקצב של המטופל, להקשיב לחלקים אבודים שלו דרך מה שנאמר ומה שלא נאמר, טקסט וסב־טקסט, ולהקשיב לשדרים מן המטופל באשר לשיבושים בטיפול.

הספר הולך אף מעבר לכך, ומעלה את הטענה, שמזכירה את סירלס (2), על המשאלה העמוקה של כל אחד מאיתנו שהוריו ישתנו בעקבות הקשר איתו. ובאופן מקביל – משאלת המטופל ביחס למטפל. הטקסט מעלה את האפשרות הרדיקלית (וההגיונית) שהקשבה משמעותית לא יכולה שלא לשנות גם את המקשיב, או קודם כול את המקשיב, ולמעשה מציע לנו, הקוראים, המטפלים, לפתוח מרחב בתוכנו גם לשינוי בנו, כחלק מתהליכי הקריאה והטיפול.

ספרות:

1. Deleuze G., Guattari F., *Anti-Oedipus: capitalism and schizophrenia*. vol. 1, Minneapolis, Univ. Minnesota Press, 1983.
2. Searles H.F., *Phases of patient-therapist interaction in the psychotherapy of chronic schizophrenia*. *Brit. J. Med. Psychology*, 34: 169-193, 1961.

אינו מסביר לנו למה הוא כאן, ואינו חושף בפניו את המידע שכבר יש לו אודותיו. הוא שומר על עמימות ושליטה בידע, מה שמעצים את הפרנויה והעצבנות. זהו דיאלוג מעניין ומקורי, המאפשר להרגיש את נקודת המבט המיוחדת של הטקסט, החותרת תחת השיח המקובל, חושפת מנגנוני כוח ונקודות עיוורות של אנשי טיפול.

ד"ר קרני, הפסיכואנליטיקאית המדריכה האישית של נועה, עונה לשאלותיה של נועה בשאלות, מתעלמת מהומור ומהתנאים הסביבתיים ומייחסת הכול לעולמה הפנימי של נועה בנוקשות ובחזרתיות. הפגישות איתה, באופן אירוני, מכניסות את נועה ממש לחוויה פסיכוטית.

המדריכה: "אחת הדרכים הכי חשובות שיעמדו לרשותך כדי להבין את המטופלים שלך היא לשים לב לרגשות שלך. הפחד, הבדידות והבלבול שחווית, כולם חלק מהחוויה הפסיכוטית".

"כן, אבל אני הרי לא פסיכוטית". היא הביטה בדוקטור קרני במבט תוהה.

"אני מבינה שהשאלה הזאת מטרידה אותך" (עמ' 29).

כאן נראה שהמדריכה מבולבלת מאוד. היא מדברת ברובד מסוים (סימבולי, אינטגרטיבי), ואינה ערה כלל לרובד השונה שבו עונה לה המודרכת (קונקרטי יותר, עם חרדה). המדריכה מתקשה לצאת מנקודת מבטה ולהיות בנקודת המבט של המודרכת. בהמשך השיחה היא מפרשת אותה באופן תמוה ומערערת את בוחן המציאות שלה. בכך, היא מכניסה את המודרכת שלה למצב מבולבל. בסיום הפגישה נועה מסיקה ש"היא חייבת ללמוד להיות פסיכולוגית אמיתית, ומהר". משפט שמעלה שאלה על תהליך הכשרתה, על האפשרות הפנימית והחיצונית שלה לקחת זמן, לאפשר תהליכים. היא מבינה שהיא אמורה להיות משהו, אבל אין לזה קשר אליה, לתהליכים שלה. היא בעצם מתבלבלת בין התפתחות פנימית להיווצרות עצמי כוזב (false self).